

ZYGMUNT CZERNY
(1888–1975)

Ygmunt Czerny urodził się 24 lipca 1888 r. we Lwowie jako syn Bronisława i Wandy z Lisowskich. Ojciec był wizytatorem szkół średnich. Zygmunt Czerny studiował romanistykę na Uniwersytecie Lwowskim (u Edwarda Porębowicza), przy czym interesował się również historią filozofii, historią sztuki i teorią muzyki. Po ukończeniu studiów w r. 1911 zaczął pracować jako nauczyciel. Otrzymał w r. 1913 stypendium, wyjechał wraz ze swoją świeżo poślubioną żoną (Anną Ludwiką Pierożyńską, późniejszą znaną tłumaczką i poetką) do Francji, gdzie zastał go wybuch I wojny światowej. Mieszkał w Grenoble, Lyonie i Paryżu. Po wojnie natychmiast wrócił do Lwowa, gdzie się doktoryzował w r. 1919, a habilitację uzyskał w r. 1920. W r. 1922 został mianowany zastępcą profesora, w r. 1925 profesorem nadzwyczajnym, a w r. 1933 profesorem zwyczajnym. W okresie międzywojennym dwukrotnie został wybrany na dziekana.

Od października 1939 r. do czerwca 1941 r. był profesorem i dziekanem sowieckiego uniwersytetu we Lwowie. W czasie okupacji niemieckiej, która we Lwowie trwała od r. 1941 do 1944, uczył w szkole zawodowej, będąc równocześnie prorektorem tajnego uniwersytetu polskiego. W latach 1944–1945 został ponownie profesorem i dziekanem uniwersytetu sowieckiego. Na początku listopada 1945 r. opuścił Lwów jako repatriant i zgłosił się do pracy na Uniwersytecie Jagiellońskim. Ponieważ tu go nie zaangażowano, w grudniu 1945 r. podjął pracę na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, gdzie w r. 1948 został prorektorem. Gdy w r. 1950 — w ramach sowietyzacji Polski — katedra filologii romańskiej na Uniwersytecie Toruńskim została zlikwidowana, Czerny przeniósł się z kolei do Krakowa, gdzie kierował katedrą do momentu przejścia na emeryturę w r. 1960. Odejście w stan spoczynku bynajmniej nie zmniejszyło jego aktywności na polu naukowym, dydaktycznym i organizacyjnym. Do ostatnich dni życia zachował podziwu godną sprawność fizyczną i umysłową. Udaając się na zebranie w Krakowskim Oddziale Polskiej Akademii Nauk (któremu to zebraniu miał przewodniczyć), zmarł nagle na atak serca 18 lutego 1975 r. Pochowany został na Cmentarzu Salwatorskim.

Zainteresowania naukowe Czernego, którego pierwsza książka poświęcona była estetyce XVIII-wiecznego filozofa francuskiego Louisa-Claude'a de Saint-Martina, były rozległe. W pierwszym rzędzie zajmował się literaturą francuską, i to różnymi jej okresami, jak o tym świadczą jego prace traktujące o literaturze średniowiecznej, o XVI-wiecznym humaniście Blaise de Vigenère, o F. Chateaubriandzie, T. Gautierze, A. Rimbaudzie, Ch. Maurras, J. Romainie czy o poezji francuskiej XX w. Poza tym przedmiot jego badań stanowiła literatura prowansalska (artykuły poświęcone F. Mistralowi, J. d'Arbaudowi i M. Andrému). Wreszcie nieobca mu była literatura hiszpańska, o czym świadczą jego wstępy do przekładów Cervantesa i Calderona de la Barca, a także tłumaczenie *Pieśni o moim Cydzie*. Czerny zajmował się również niektórymi zagadnieniami teorii literatury, np. problemem motywu

literackiego. Co więcej, należał jeszcze do owego pokolenia romanistów, które było w stanie prowadzić wykłady zarówno z historii literatury, jak i z językoznawstwa. Wycisnęło to piętno na działalności naukowej Czernego, w którego dorobku figurują również prace lingwistyczne, np. obszerny (300-stronicowy) podręcznik wymowy francuskiej dla Polaków. Z ubolewaniem należy stwierdzić, że sporo prac Czernego (np. monografia dotycząca historii oświaty i szkolnictwa we Francji, szkice z historii literatury francuskiej czy zarys wersyfikacji francuskiej) nie doczekały się publikacji. Niemal kompletną bibliografię jego prac można znaleźć u Z. Gniadka (1968).

Także na polu dydaktycznym osiągnięcia Czernego, który był nieustrudzonym wykładowcą, były poważne. Przez znaczną część życia wykładał na więcej niż jednej uczelni, np. przed wojną we Lwowie na uniwersytecie i w Wyższej Szkole Handlu Zagranicznego, a w pierwszych latach powojennych, gdy brak kadry romanistycznej najbardziej dawał się we znaki, na uniwersytetach w Toruniu, Poznaniu i Wrocławiu, a później w Krakowie i Toruniu. Wykształcił około 300 magistrów oraz ponad 30 doktorów i kandydatów nauk (odpowiednik stopnia doktora). Przed wojną opracował najpierw z J. Szarotą 6-tomowy podręcznik gimnazjalny do nauki języka francuskiego, a później — po jędrzejowiczowskiej reformie szkolnictwa — napisał z F. Jungmannem również 6-tomowy podręcznik dla gimnazjów i liceów. W nauczaniu uniwersyteckim wychodził z założenia, że „non scholae, sed vitae discimus”, i propagował słuszną zasadę, że zajęcia na kierunkach neofilologicznych powinny być prowadzone nie po polsku, ale w językach obcych, zasadę, która ostatecznie zatriumfowała w znacznej większości polskich instytutów neofilologicznych.

Wreszcie Czerny potrafił znajdować czas, by pełnić najprzeróżniejsze funkcje administracyjne i organizacyjne. Niezależnie od funkcji piastowanych na uniwersytetach był członkiem Polskiego Towarzystwa Neofilologicznego, Towarzystwa Wiedzy Powszechnej, Polskiego Towarzystwa Popierania Współpracy Naukowej z Francją, długoletnim przewodniczącym Komisji Historycznoliterackiej PAN w Krakowie itd.

Z wszystkich romanistów, jacy przeżyli okupację i po wojnie pozostali w kraju, Czerny, dzięki swemu zapałowi i energii, wniósł największy wkład w dzieło odbudowy polskiej romanistyki, która z zawieruchy wojennej wyszła bardzo osłabiona. Nagrodą za jego trudy była komandoria Orderu Odrodzenia Polski, komandoria francuskiej Legii Honorowej, długoletnie członkostwo w kolegium redakcyjnym berlińskiego czasopisma „Beiträge zur Romanischen Philologie” oraz doktorat honoris causa Sorbony.

W końcu należy zaznaczyć, że w tym czasie próby, jakim był okres PRL, Czerny nie był poplecznikiem ani komunizmu w kraju, ani literaturoznawstwa marksistowskiego w nauce.

Bibliografia

- J. Błoński, *Kim bylbym bez nich?*, „Tygodnik Powszechny” 1975, nr 23, s. 1–2.
- A. Drzewicka, *Zygmunt Czerny — profesor*, „Ruch Literacki” 16, 1975, z. 4, s. 211–216.
- Z. Gniadek, *Prof. dr Zygmunt Czerny*, „Ruch Literacki” 9, 1968, z. 5, s. 257–266.
- W. Mańczak, *En mémoire de Zygmunt Czerny*, „Beiträge zur Romanischen Philologie” 1976, 15/1, s. 5.
- A. Nikliborcowa, *Jeszcze jedno wspomnienie*, „Tygodnik Powszechny” 1975, nr 27.
- E. Rządowska, *Zygmunt Czerny*, „Kwartalnik Neofilologiczny” 22, 1975, s. 491–492.

Witold Mańczak